

Ivo Džinić

Pastoral s rastavljenima te rastavljenima i ponovno civilno vjenčanima u Hrvatskoj. Izazov za dijakoniju u Crkvi.

– Biblioteka Diacovensia (Studije 8),
Đakovo, 2006., 207 str.

U svjetlu kršćanske vjere obitelj proizlazi iz braka, koji je po ‘božanskoj uredbi čvrsta ustanova’, uzajamno zajedništvo ljubavi i života muža i žene, s ključnom ulogom u rađanju i u odgoju djece. Trajnost i nerazrješivost braka izvire iz *dara osobe osobi*, jer se u međusobnom davanju iskazuje ljubav. Međutim, dostojanstvo je te ustanove, pod različitim društvenim pritiscima i izazovima, ozbiljno ugroženo. Sve je više lomova u brakovima i obiteljima, koji imaju dalekosežne posljedice za društvo, državu i Crkvu. Uočivši te obiteljske poteškoće, svećenik Đakovačke i Srijemske biskupije Ivo Džinić u svomu doktorskom radu obradio je, rekao bih, drugu stranu područja pastoralna braka i obitelji. Džinić je 2005. godine u Beču doktorirao iz pastoralne teologije na veoma, s teološko-pastoralnoga vida, izazovnoj temi: *Pastoral s rastavljenima te rastavljenima i ponovno civilno vjenčanima u Hrvatskoj*. Glavni mu je mentor bio poznati austrijski pastoralist, prof. Paul M. Zulehner, a druga dvojica stručnih ocjenitelja bili su prof. Pero Aračić i prof. Bertram Stubenrauch. Rad je, osim uvoda i zaključka, podijeljen na tri poglavlja: 1. Rastavljeni te rastavljeni i civilno ponovno vjenčani u Hrvatskoj; 2. Prikaz modela za pastoral s rastavljenima te s rastavljenima i ponovno civilno vjenčanima: Bečka platforma Wi-Ge; 3. Pastoralni projekt s rastav-

ljenima te s rastavljenima i ponovno civilno vjenčanima u Hrvatskoj, kao nužan doprinos dijakoniji u Crkvi.

1. Rastavljeni i rastavljeni i civilno ponovno vjenčani u Hrvatskoj (str. 21.-97.)

U prvomu dijelu prvoga poglavlja autor prikazuje statističke podatke o stanju rastavljenih te rastavljenih i civilno ponovno vjenčanih u Hrvatskoj u razdoblju od 1950. do 2000. godine. Cijelomu pothvatu pristupa izričito s pastoralno-teološkoga vida, ukazujući na nužnost organiziranoga pastoralna s tim osobama. Prije svega, čitavu tematiku promatra kao izazov Crkvi uopće, a osobito kao izazov za dijakoniju u Crkvi. Cilj mu je, u zajedništvu s crkvenim vodstvom, senzibilizirati crkvene zajednice, u smislu stvarne pomoći dotičnima da se ne osjete zapostavljenima u Crkvi. U ovomu radu naglasak nije na *communio in sacris*, tj. Džinić se u prvom redu ne bavi pitanjem pastoralna sakramenata, nego pitanjem *communio vatae*, tj. njihovim uključivanjem u zajedništvo. Ističe odrednicu dijakonije, tj. uzajamno služenje za one koji su pogođeni rastavom braka. Primjećuje da se o toj temi, osim ponešto statističkih podataka, koje donosi, pisalo veoma malo, što potvrđuje skromna literatura u Hrvatskoj. Ipak ne donosi samo suhoparne podatke, nego se na činjenično stanje u Hrvatskoj osvrće analitički i kritički, uspoređujući ga sa stanjem u nekim drugim europskim zemljama.

Na temelju statističkih podataka tvrdi da je „prosječan broj zaključenih brakova iznosio u razdoblju od 1950. do 1954. godine 38.094 braka, a u razdoblju od 1995. do 1999. godine 24. 302 braka. Vidljivo je

da je u tom vremenskom razdoblju prosječan broj zaključenih brakova opao za 13.792, odnosno za 36%." (str. 24.). Iz toga se vidi da u Hrvatskoj sklapanje brakova opada, a broj razvedenih brakova raste. Na 1000 sklopljenih brakova, sedamdesetih i osamdesetih godina, broj se razvedenih kretao oko 160 do 170 dok je 1991. godine taj broj bio 226. Iz daljnje se raščlambe uočava da je rat (1991.-1995.) pridonio većem broju rastava. „Između 1990. i 2000. godine u Hrvatskoj je ukupno sklopljeno 262.190 brakova, a 47.165 rastavljeno, dakle, u prosjeku, 4.288 brakova na godinu. To znači da je u tom vremenu u Hrvatskoj, u odnosu na sklopljene brakove, rastavljeno 17,9%, dakle, 179 rastavljenih na tisuću sklopljenih brakova.“ (str. 27.) Proizlazi da se u tomu razdoblju rastavljao svaki šesti brak, a najviše rastava događa se u prve četiri, odnosno devet godina braka. Nadalje, autor prikazuje rastavljene brakove prema trajanju braka i starosnoj dobi zaručnika, zatim sklopljene brakove prema bračnomu stanju te se osvrće na mješovite brakove i stanje djece iz rastavljenih brakova.

U drugomu dijelu prvoga poglavlja Džinić predočuje središnji dio svojega rada, u kojemu prikazuje 'kvalitativno istraživanje', tj. donosi osobna iskustva rastavljenih te rastavljenih i civilno ponovno vjenčanih. Tijekom obavljanja razgovora s osobama koje su posvjedočile svoje iskustvo služio se kombinacijom metoda *strukturirano-narativnoga intervjua*. Pitanja su obuhvaćala tri tematska područja u odnosu na rastavu braka: uzrok i doživljaj rastave, rastava braka u odnosu na vjeru i Crkvu te ispovijest o rastavama iz mješovitih brakova. U odnosu na metodu istraživanja autor naglašava da se u „kvalitativnom socijal-

nom istraživanju ne ide za reprezentativnošću, nego za tipičnim slučajevima, pri svom istraživanju tražio sam partnere za razgovor iz Đakovačke i Srijemske biskupije u istočnoj Hrvatskoj. Upitnike sam izabrao iz brojnih prijedloga najrazličitijih župa u biskupiji.“ (str. 45.) Osnova istraživanja je 20 razgovora s rastavljenim, koji žive sami ili su civilno ponovno vjenčani te su različite dobi i spola, iz različitih dijelova biskupije. Cilj je toga istraživanja bio dobiti što temeljitije podatke o životu tih osoba, dakako s temeljnom svrhom da ih se razumije i pomogne da se u Crkvi osjećaju prihvaćenima.

Iz provedenoga se istraživanja vidi da su razlozi sklapanja braka bili veoma upitni. Glavni su, naime, razlozi ulaska u brak bili neželjena trudnoća prije braka, respekt prema roditeljima, želja da se izide iz tadašnje životne situacije, itd. Kao posljedicu toga, uzrok neuspjeha braka ispitanici vide u životnomu neiskustvu, tj. tvrde da su bili premladi i da su prebrzo ušli u brak. Potom navode različitost karaktera te manjak međusobnoga poznavanja, primjenu nasilja u obliku ljubomore, alkoholizma i u tjelesnomu obliku, manjak verbalne komunikacije, stalne svađe i sukobe te uzajamno izbjegavanje. Rastavu su uglavnom proživljavali bolno te im se javljao osjećaj ljutnje, žalosti i razočaranja životom. Unatoč tomu teškom iskustvu, ipak u trenutcima rastave pomoć ili nisu htjeli tražiti ili nisu znali komu se obratiti dok su je nakon rastave našli kod vlastite obitelji ili prijatelja. Prije same rastave morali su posjetiti centar za socijalnu skrb, međutim, tamo su doživjeli negativno iskustvo. Neki od njih su pomoć potražili kod župnika. Osobito su djeca rastavu svojih roditelja doživlja-

vala veoma dramatično, što se loše odra-
avalo na njihov unutarnji rast i odnos pre-
ma drugima. S obzirom na očekivanja pri-
je ulaska u prvi brak, a koji je onda kasnije
okončan rastavom, dotični govore o pri-
sutnosti elje za sasvim 'normalnim bra-
kom', tj. o braku koji se zasniva na ljubavi,
u kojemu se očituje uzajamno povjerenje i
razumijevanje te o braku u kojemu se po-
teškoće rješavaju međusobnim razgovo-
rom. Nakon rastave jedan dio rastavljenih
iz straha ne ulazi u novi brak, a drugi dr-
e sasvim opravdanim zasnivanje novoga
braka.

Ispitanici uglavnom tvrde da su vjerski
odgojeni i da su vjeru prakticirali u većoj
ili manjoj mjeri. Među njima ima onih koji
su veoma zauzeti u župnoj zajednici, a i
onih koji nisu prakticirali vjeru, jer su bili
članovi partije. S obzirom na vjeru i crkve-
ne propise rastavljeni svoje stanje proživ-
ljuju kao 'kalvariju', tj. križ, koji im je na-
tovaren i moraju ga nositi cijeli život.
Uglavnom su uvjereni da su njihove odlu-
ke o rastavi bile ispravne i ne osjećaju se
krivima, smatrajući da je takav njihov
brak, i zbivanja u njemu, bio veći grijeh od
rastave. S druge strane, rastavljeni i civilno
ponovno vjenčani imaju osjećaj krivnje
prema novim bračnim partnerima, a pod
vidom vjere, kao najteži problem iznose
nepripuštanje sakramentima ispovijedi i
euharistije te nemogućnost kumovanja.
Oni smatraju da Crkva tu griješi i da to tre-
ba promijeniti; osjećaju se zapostavljeni-
ma od Crkve, kao vjernici drugoga reda.
Nekima su vjera i molitva značile mnogo
te neki govore o vjeri kao o nekoj vrsti
sredstva za smirenje. S druge strane, ima
onih koji od Crkve ne očekuju ništa poseb-
no, a drugi očekuju da bude fleksibilnija,
osobito glede sakramenata. Mnogi od njih,

mada su aktivni u župnim zajednicama,
osjećaju se neprihvaćenima u svojim žup-
nim zajednicama te u tomu smislu prevla-
davaju negativna iskustva. Ipak, uglavnom
očekuju podršku i prihvaćanje od župne
zajednicu u tim svojim teškim stanjima. Iz
razgovora s rastavljenima i civilno ponov-
no vjenčanima zaključuje se da nisu upoz-
nati s razlozima stava Crkve o nepripuš-
tanju sakramentima i u tom kontekstu uop-
će ne spominju Sveto pismo niti Kristove
riječi o nerazrješivosti braka. Mnogima je
rastava bila put produbljivanja vjere i dub-
lje spoznaje Boga te ujedno smatraju da bi
njihovo iskustvo mnogo moglo pomoći
mladeži koja je na putu prema braku.

Džinić u svomu istraživanju također
prikazuje stanje rastavljenih mješovitih
brakova. Nema statističkih podataka koli-
ko je mješovitih brakova sklopljeno u
Hrvatskoj. Iz razgovora s njima nameće se
zaključak da su se svi vjenčali iz ljubavi,
smatrajući da svaka religija, osobito različi-
te kršćanske konfesije, zapravo naučavaju
isto. To mišljenje je mnogo utjecalo na
sklapanje mješovitih brakova. Roditelji tih
partnera nisu bili raspoloženi za takve bra-
kove. Glede vjere i nacionalnosti, ispitanici
tvrde da su prije rata imali pozitivna
iskustva, a početkom rata započele su po-
teškoće. Štoviše, ni odluka u kojoj će se
Crkvi djeca krstiti nije stvarala poteškoću.
Djeca su uglavnom bila krštena u vjeri ko-
ju je muž izabrao. No, rat je razorio mnoge
od takvih brakova te nakon rata nitko od
njih nije pokušao iznova započeti i došli su
do stava da takvi brakovi, samo uz veliki
napor, mogu opstati. Treba naglasiti da su
među ispitanicima mješovitih brakova ve-
ćinom bile žene. One su odgajane tako da
treba slušati muža. Odluku o rastavi ispita-
nici su donijeli sami, bez ičijega pritiska.

Jednako tako, dotični, na temelju toga bolnoga iskustva, ne bi nikomu više savjetovali da uđe u mješoviti brak.

2. *Prikaz modela za pastoral s rastavljenima, i s rastavljenima i ponovno civilno vjenčanima: Bečka platforma Wi-Ge (101.-139.)*

Bolna su iskustva imali rastavljeni te rastavljeni i civilno ponovno vjenčani u austrijskim biskupijama. Potaknutim takvim iskustvima Austrijanci su pokušali razviti odgovarajući model pastora s tim osobama. Radi se o pastoralnomu pothvatu, odnosno o platformi za rastavljene te rastavljene i civilno ponovno vjenčane u Bečkoj nadbiskupiji, s ciljem da te osobe nađu svoj dom u Crkvi. Riječ je o platformi Wi-Ge, koja je nazvana po prvim slovima njemačkoga naziva za dotične: *Wieder*verheiratete und *Geschidene*.

Tu su platformu 1989. godine osnovali dotični bračni parovi, ali ne s nakanom oporbe u Crkvi, već sa željom da se kroz razgovor s odgovornima u Crkvi pomogne tim osobama da sudjeluju u životu Crkve i da u njoj nađu svoje mjesto. Džinić u svomu radu predstavlja Wi-Ge model kao primjer rada s dotičnima. Da bi što temeljitije predočio unutarnju strukturu Bečke platforme, razgovarao je s prvom utemeljiteljicom te platforme, gđom. Elisabeth Gerhardus te s današnjom voditeljicom gđom. Gerty Trompisch. Ulazeći u bit platforme, autor u prvomu dijelu drugoga poglavlja prikazuje povijest i motive nastajanja platforme, a u drugom se dijelu bavi konkretnim načinom rada Wi-Ge platforme. Jednako tako u ovom poglavlju donosi dva ekskursa u kojima uspoređuje stanje rastavljenih brakova te rastavljenih i ponovno civilno vjenčanih prema

‘kvalitativnomu istraživanju’ sa stanjem Wi-Ge u Bečkoj nadbiskupiji, koja su se pokazala veoma sličnima. Na osnovi toga, Bečka platforma, uz ‘kvalitativno istraživanje’, autoru služi kao polazište za razvitak slična modela u Hrvatskoj.

Budući da se mnogi zbog rastave udaljuju od Crkve, Bečka se platforma stoga nastoji suočiti s činjeničnim stanjem i olakšati im ostanak i zauzetost u crkvenoj zajednici. Osnivanje Wi-Ge platforme prihvatio je i podržao Dijecezanski forum Bečke nadbiskupije te je postala važna biskupijska struktura u oblikovanju svijesti rastavljenih i civilno ponovno vjenčanih. I oni su veoma ozbiljno shvatili platformu, koja im pokazuje da za Crkvu nisu odbačeni. Platforma je tijekom dugoga niza godina razvila svoju strategiju na temelju koje vrši izobrazbu dušobrižnika i župnih suradnika koji se žele više angažirati oko brige za rastavljene te rastavljene i civilno ponovno vjenčane.

Vodstvo platforme, iznoseći svoj program i njegove ciljeve, smatra da rastavljeni pripadaju Crkvi i da nisu kršćani drugoga reda, jer su preko svoga neuspjeha našli nov pristup vjeri. Nastoje, tvrde oni, svoj drugi brak oblikovati u Kristovu duhu i djecu odgajati u vjeri. Žele sudjelovati u životu crkvenih zajednica te ne dovode u pitanje nerazrješivost braka. Pozivaju se na apostolsko pismo pape Ivana Pavla II. *Familiaris consortio*, u kojemu Papa potiče pastire zajednica na brigu o rastavljenima. Platforma Wi-Ge potiče rastavljene koji su odlučili dalje živjeti sami da shvate da su i oni punopravni članovi Crkve i da mogu nesmetano ići na sakramente.

Prema riječima sadašnje voditeljice platforme, Gerty Trompisch, platforma se dijeli u dva tima: prvi tim je odgovoran za

izobrazbu, savjetovanje i vođenje razgovora, za oblikovanje svijesti u pastoralnim središtima na dekanatskoj razini i za pomoć u razvitku liturgijskih oblika u malim skupinama. Drugi tim je odgovoran za kontakte, pomoć za samopomoć, zatim se brine o koordinaciji rada s dotičnima te o informacijskim susretima u župama. Cilj im je umrežiti već aktivne skupine u raznim župnim zajednicama i uključiti ih u rad platforme te ih integrirati u Crkvu i župu. U Bečkoj biskupiji ima petnaest općih savjetovališta, a vodi ih katoličko Djeło za obitelj. Problematiku djece iz tih brakova nastoje shvatiti veoma ozbiljno te u tomu vidu platforma učinkovito djeluje.

3. Pastoralni projekt s rastavljenima, i s rastavljenima i ponovno civilno vjenčanim u Hrvatskoj, kao nužan doprinos dijakoniji u Crkvi

U zadnjemu poglavlju Džinić je, na temelju raščlambe stanja rastavljenih te rastavljenih i civilno ponovno vjenčanih u Hrvatskoj i na osnovi bečke platforme Wi-Ge, razvio pastoralni projekt s dotičnima. Cilj je toga pastoralnoga projekta poboljšati stanje dotočih u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji, a tako i u cijeloj Hrvatskoj. U prvom redu piše o značenju projekta uopće te iznosi potrebne uvjete za ostvarenje pastoralnog projekta. Džinić, naime, u odnosu na pastoralni rad s rastavljenima te rastavljenima i civilno ponovno vjenčanim, naglašava dijakonsko djelovanje i dimenziju *communio in vitae* unutar župne zajednice, s tim da mu nakana nije bila dublje obrađivati dimenziju *communio in sacris*. On u svojoj disertaciji, na osnovi 'kvalitativnoga istraživanja', čitav pastoralni projekt zasniva na iskustvima rastavljenih te rastavljenih i civilno ponovno vje-

nčanih. Potaknut poslanicom Korinćanima, svomu je projektu dao ime *Šalom*, jer u toj poslanici sveti Pavao govori o teškim bračnim odnosima između vjernika i nevjernika, kojima poručuje: „Na mir nas je pozvao Bog“ (1 Kor 7, 15). Doista, tu se radi o Isusovu pastoralnomu stavu, tj. o Božjemu pozivu na 'život u miru'. Zbog toga je čitavomu projektu dao ime *Šalom*.

Pozivajući se na 'kvalitativno istraživanje' iz prvoga poglavlja, pisac ukazuje na nužnost stvaranja i ostvarenja spomenutoga pastoralnog projekta, čije je ciljeve metodološki veoma jasno sažeo u devet točaka. Između ostaloga, naglašava potrebu osnivanja skupine za vođenje projekta u okviru pastoralnoga ureda te stvaranje vanjskih uvjeta da se dotični osjećaju prihvaćenima u župnoj zajednici. Potom govori o senzibiliziranju župnih zajednica za takav pastoralni projekt i tvrdi da svaka župa treba imati prostor u kojemu dotični mogu iznijeti svoje iskustvo, a ujedno i oni trebaju biti zauzeti. Da bi se ostvarili navedeni ciljevi, opisuje kriterije koji tomu vode. Pozivajući se na pastoral s dotičnima u Austriji, tvrdi da cijeli pothvat mora biti usmjeren prema evanđelju, ustrajati u teološkoj refleksiji, konkretizirati opće crkvene smjernice, uzimati u obzir opravdana očekivanja ljudi, potaknuti dušobrižnike i poštivati granice odgovornoga pastora. Što se tiče ustrojstva projekta *Šalom*, prema autoru, u svakomu dekanatu svećenici trebaju između sebe izabrati jednoga, koji bi preuzeo brigu za ostvarenje cjelokupnog projekta u dotičnom dekanatu. Radi same aktualizacije projekta trebalo bi po dekanatima održati tematsko predavanje i zainteresirati, prije svega, svećenike i vjeroučitelje i pripremiti ih za taj pothvat jer, u protivnom, projekt teško može uspjeti.

U pastoralnim smjernicama projekta *Šalom* ključno mjesto zauzima individualni dušobrižnički razgovor, pod kojim se misli na bratsko-sestrinsko slušanje i govorenje koje treba ljudima pomoći da izađu iz sebe. Dušobrižnikova je dužnost stvoriti ozračje otvorenosti i suosjećanja i upozoriti sugovornike na različite mogućnosti sudjelovanja u životu Crkve. Džinić tvrdi da tijekom razgovora treba, između ostaloga, provjeriti je li moguće poništenje prvoga braka, jer prema 'kvalitativnom istraživanju' dotični nisu imali prave motive za sklapanje braka. Razgovorom im se pomaže da upoznaju svoj položaj u Crkvi te ponovno vjenčanim omogućuje realnu spoznaju nepripuštanje sakramentima i ohrabruje ih na daljnjemu duhovnom putu. Za voditi takve razgovore važno je imati dovoljno vremena, znati slušati ih, ne postavljati im mnogo pitanja i dopustiti im da sve izbace iz sebe.

Za osobe koje bi se zauzele u tomu potvratu predlaže, i u radu detaljno opisuje, način održavanja seminara za daljnu izobrazbu vođenja razgovora. Za važnost i uspjeh toga projekta, autor naglašava ulogu župne zajednice, koja nosi odgovornost u pastoralnomu radu. Smatra da je bitno da župna zajednica pokaže osjećaj da su dotični dobrodošli na svim bogoslužnim i crkvenim događajima, a za to je nužno u svakoj župnoj zajednici senzibilizirati jezgru župne zajednice. Radi se o osobama, koje zajedno sa župnikom, nose župni pastoral, kao npr. župno-pastoralna vijeća, vjeroučitelji, animatori itd., koji bi trebali djelovati u Duhu Isusa Krista. U projektu su predviđene duhovne obnove ili zatvorena zasjedanja župnih suradnika na temu rastave i ponovne civilne ženidbe.

Gledano s organizacijskoga vida, projekt *Šalom* ne bi smio biti zaseban projekt, nego bi trebao biti uklopljen u sveukupan bračni i obiteljski pastoral, realizaciju bi trebao odobriti biskup dotične biskupije. Jednako tako, prema ovomu projektu, biskup bi trebao u svojoj biskupiji oblikovati skupinu za vođenje projekta i dati joj zadaću da konkretno provodi i ostvaruje ciljeve projekta. Točno se treba znati tko, što, u kojim prostorima, s kojim sredstvima, na koji način, u koje vrijeme i prema kojim mjerilima treba vrednovati te djelatnosti. Stvoriti takvu skupinu, jedan je od ciljeva ovoga projekta. U svakomu dekanatu bi trebalo biti najmanje dvoje suradnika koji bi bili na raspolaganju za razgovor, a među njima treba biti svećenik kao koordinator. Suradnici i suradnice trebaju biti mjerodavne osobe, koje žive iz duboke ukorijenjenosti u Bogu i koji su svjesni svoga duhovnog poziva da žive i djeluju u Crkvi.

Pred nama je, dakle, doktorski rad mladoga đakovačkog pastoralnog teologa, koji je veoma temeljito i odgovorno izložio temu rastave i ponovne ženidbe i tako obogatilo našu teološko-pastoralnu misao. Raščlanjujući stvarno stanje, te u Hrvatskoj nedovoljno obrađene teme, i predlažući način mogućega rada s dotičnima, upozorava na njihovu životnu težinu i status u Crkvi te upućuje na odgovornost pastira za pastoralnu brigu o njima. Također ukazuje na potrebu promjene duha i preobrazbu postojećega župnog pastora, kako bi se odgovornije suočio i nosio s tim, a i mnogim drugim gorućim pastoralnim izazovima u raslojenim demokratskim društvenim okolnostima.

Alojzije Čondić